

En studentfest år 1777: om maktspel, vältalighet och förlustelser i Uppsala

Lars Burman

År 1776 föreslog den unge docenten Jakob Duværus, förste kurator vid Östgöta nation i Uppsala, att nya stadgar skulle utarbetas för studentnationen. Hans uttalade mål var att dessa skulle antas år 1777, då Uppsala universitet fyllde 300 år.¹ En kommitté formerades och senare också flera utskott som reviderade förslagen. Till sist antogs de nya stadgarna på det stormöte som är varje studentnations högsta beslutande organ – landskapet. Beslutet firades med storslagna förlustelser. Jag hävdar att Uppsalanationerna under 1700-talet gradvis sökte tillvinna sig allt större legitimitet, och att ett av redskapen var ceremoniell bekräftelse av den egna betydelsen och historien.² Kalaset på Östgöta är alltså värt att studera som ett exempel på hur en förhållandevis svag 1700-talsorganisation försöker stärka sin position. Metoderna i övrigt var självdisciplinering, nätverkande, vältalighet, vitterhet och strategiskt kamratskap med överordnade. Som vi skall se avslöjar arkivmaterialet den studentpolitiska målsättningen, och genom att belysa ceremonin och dess centrala oration hoppas jag kunna klarlägga östgötarnas taktik. En bevarad dikt ger roande sidobelysning av händelsen.

Att festen var viktig framgår av att den gärna skulle få kosta: ”och som sådant utan någon kostnad ej kunde aflöpa, så förklarade sig ock Nations Ledamöter vilige att ingå i hvad utgift som hällst vid ett så gladt tillfälle kunde pröfvas nödig.”³ Men innan vi slår följe med östgötarna till deras storslagna fest på kvällen 16 december 1777 behövs en introduktion till äldre tiders studentliv i Uppsala.

Uppsalas studentnationer växte fram under början av 1600-talet, säkert genom intryck av organisationsmodeller i det samtida Tyskland. Ursprungligen kan dock inflytandet föras ända tillbaka till studentorganisationerna i medeltidens Paris och Bologna. Nationerna i det svenska riket följde emellertid en alldeles egen utvecklingsväg. Orsaken till detta är att de akademiska fäderna såg med oro på studenternas egenorganisering. Man bekymrade sig över okontrollerat festande, men också för konkurrens. Redan tidigt finner man nämligen ett

mönster där äldre studenter undervisar yngre och därigenom hotade professorernas inkomster från privata kollegieövningar. Framförallt kan man dock miss-tänka att det fanns oro för de hot mot den sociala ordningen som organiserade ungdomliga grupper kunde innebära. Hur som helst löstes frågan i Uppsala genom att universitetets styrelse – konsistoriet – år 1663 beslutade att göra nationsmedlemskap obligatoriskt och att en professor vid universitetet skulle sättas in vid varje nation som inspektor. Förhållandevís snart fick studenterna själva välja sina inspektorer bland tillgängliga professorer, och därmed var ett system fött som i många enskildheter förblivit sig likt: landskap, kuratorer, inspektor, obligatoriskt medlemskap, indelning i kategorier (seniorer, juniorer, recentiorer), sociala nätverk, kulturutövande, boksamlade, landskapssexor, fastighetsförvaltning och festverksamhet.⁴ Och även om nationsobligatoriet i Uppsala och Lund genom ett riksdagsbeslut avskaffades samtidigt med det svenska studentkårsobligatoriet sommaren 2010, tycks nationerna välja att bevara sin särart. Massuniversitetets framväxt har ändrat förutsättningarna men nationerna har ändå förmått erbjuda en för studentlivet fungerande organisatorisk form. Trots obligatoriets försvinnande har medlemsantalet under det första obligatorielösa året knappast sjunkit, och precis som under 1700-talet kan man se ett mönster av organisationskompetens, självsäkra ceremonier samt en strategisk samarbets- och kompromissvilja, framför allt gentemot universitetet.⁵

Men nu var vi ju på 1700-talet. Nationerna var små och hade begränsade tillgångar. Östgöta nation var en av de större och hade vid denna tid ungefär 70 närvarande medlemmar.⁶ Medan kategoriindelningarna på nationerna i dag saknar egentlig betydelse var nationerna under äldre tid strängt hierarkiska. I realiteten var de oligarkier där seniorerna och inspektor bestämde. Historikern Johan Sjöberg har studerat studentpolitiken i Uppsala 1780–1850 och visar hur nationerna utgjorde en del av ett patriarkalt system – juniorerna var ofta i konflikt, inte bara med sina professorer utan också med äldre landsmän.⁷ Nationerna var en politisk plats där makt utövades och utmanades. Sjöberg medger att studenterna var en elitgrupp, men understryker samtidigt att ungdom placerar människor bland de maktlösa. Den bild han utmålar av studentlivet i Uppsala under första hälften av 1800-talet är alltså en hierarkisk, men också en hårt utmanad gammaldags akademisk värld. Som en följd av nya krav skapade nationerna tillsammans Uppsalas studentkår år 1849, och fortfarande är nationerna platsen för umgängesliv medan kåren står för det politiska och studentfackliga engagemanget. Medan Sjöbergs analys betonar de maktsvaga individernas kamp för inflytande inom patriarkatet, ligger mitt intresse mer vid nationernas kamp om inflytande som kollektiva enheter. Hur utnyttjade man Uppsalaförutsättningarna för att skapa plattformar?

Dessutom intresserar jag mig här främst för den period som föregick den som Sjöberg undersöker.

Just Östgöta nation kan stoltsera med en väldokumenterad äldre historia. Man kan med någorlunda fog tala om ett grundande 8 november 1646, även om spår finns av en äldre nationsordning. Hundra år senare firade östgötarna sin första sekelfest. Detta var sannolikt det allra första nationsjubileet och det uppmärksammades med pompa och ståt.⁸ Uppsala universitet firade inte självt sina sekelfester förrän 1877 och 1700-talets Uppsalafestligheter var nästan uteslutande kopplade till kyrkliga minnen eller kungahuset. Östgötafesten var alltså en nymodighet – ett förhållandevis svagt studentkollektiv som gjorde anspråk på legitimitet genom att hylla sin egen historia. Till jubileet i november 1746 var ärkebiskopen bjuden, liksom landshövdingen, Rector Magnificus, samt ett antal professorer – alla med familjer. En versifierad oration hölls av den 24-åriga Fredrik Hasselquist. Med tiden skulle denne bli en av Linnés disciplar – han dog nära Smyrna 1752. Tecken tyder på att orationen var avsedd att tryckas, men den förblev opublicerad och förvaras nu på Carolina Rediviva i Uppsala tillsammans med stora delar av det övriga högtintressanta arkivmaterialet från Uppsalanationernas äldre tid.⁹ Ännu en gång har vi förrirat oss från Östgöta nations avfestande av sina nya stadgar år 1777.

Decemberkvällen i Uppsala var säkert mörk och kanske också både kall och snöig. Till de väl upplysta nationslokalerna anlände dock såväl Rector Magnificus som ett stort antal andra professorer.¹⁰ Katedern, säkert centralt placerad, var klädd i sammet och pryddes av en tronhimmel. Förste kurator Jakob Lindblom höll ett introducerande välkomsttal och ”anhöll vidare att de [närvarande] täcktes med benägenhet afhöra ett kort Tal, hvaruti en af våre Ledamöter skulle på allas vägnar förklara hvad som i dag vore ändamålet af vår Sammankomst och ämne för vårt göromål”.¹¹ Talet hölls av ingen mindre än Carl Gustaf Leopoldt (1756–1829), uppvuxen i Norrköping och med skolgång i Söderköping och Linköping. Som bekant skulle han med tiden bli uppmärksammad diktare, Gustaf III:s handsekreterare, förste innehavare av Svenska Akademiens stol nummer 16 och adlad af Leopold. Men även om den unge mannen redan 1777 hade skaffat sig ett rykte som lovande poet så var han bara en 21-årig student, och det var ännu flera år kvar innan han intagit en oomtvistad plats i den gustavianska tidens vittra elit.

Den östgötska orationen kommenteras inte i Olle Holmbergs Leopoldbiografi. Dock konstaterar han att Leopoldt hade blivit ”en betrodd man i sin nation, högt skattad och anlitad som skald och festtalare”.¹² Orationen kan emellertid vara värd en viss uppmärksamhet som ett exempel på individuell vitter meritering, kollektiva anspråk och svenskspråkig akademisk vältalighet.¹³ Ur nationsprotokollen kan

utläsas att talet fyllde sitt syfte för studentkollektivet. Under den timplånga orationen föreläste Leopoldt med värdighet, snille och behag och ”föreställte Öst-Götha Nations Öden ifrån dess första inrättning, intill närvarande tid, hvaraf han fick anledning att utbreda sig öfver nödvändigheten, nyttan och beskaffenheten af de Stadgar, som nu voro upprättade”.¹⁴

Leopoldts tal är ett vackert meriteringsstycke. Det uttrycker stark självkänsla parad med lämplig ödmjukhet. Roande är hur Leopold ger sig hän åt låtsad anspråkslöshet – ”Jag känner huru litet jag har skicklighet at orda för ett sådant samfund som detta” (92) – samtidigt som han vägrar ursäkta sig och i stället påpekar att publiken ogillar falsk blygsamhet: ”man älskar icke deras fintlighet som bruka detta konstgrep, för at inför allmänheten få säga sig sielfva höflichkeit” (92–93). Ett återkommande tema är vetenskapens värde och förkovran, och ett annat att högre lärdom alltid står i samhällets tjänst (90). Dygd och fasthållande vid höga värden sägs ha väglett arbetet med nationens stadgar, och dessa karaktäriseras i talets slut: ”De utgiöra en byggnad stödd på de värdigaste grunder, vördnad för Gudaläran, acktning för Förmän, renhet i seder, flit i våra förrättningar och ordning innom vårt samhälle” (125).

Talets disposition är enkel. Det inleds med en återblick på gångna tider. Vetenskapen förföll efter Roms undergång men återuppväcktes under senmedeltiden med nya akademier och högskolor (89–90). Även så små akademiska inrättningar som studentnationer tillhör denna utveckling, och en bärande tes är att ”förändrade tider fordra förbättrade ordningar” (91). En ny epok av östgötsk sammanhållning sägs inledas denna dag då de nya stadgarna firas (90–92). Därefter kommenterar Leopoldt djärvt sin egen låtsade ofullkomlighet som festtalare (92–93), varpå han hyllar nationens styresman, inspektor Petrus Ekerman (93–94). Nästa hyllning ägnas rektor Daniel Melander (94–95) och övriga lärare och gynnare (95–96). Efter inledningen övergår talet till en historisk genomgång. Östgöta nation sägs ha ett lika långt förflutet som Uppsala universitet, och historiens betydelse understryks genom anknytning till universitetets 300-årsjubileum. Med en noggrann utredning av den högre utbildningens historia i Sverige visar 21-åringen sin lärdom (96–102). Det historiska intresset fokuseras sedan till nationsväsendets uppkomst och utveckling (103–105), varefter en betydande del av talet ägnas äreminnen åt nationens tidigare inspektorer: Fornelius (105–108), Verelius (108–110), Clas Arrhenius (110–113), Jacob Arrhenius (113–115), Törner (115), Asp (115–119). När Leopoldt når den fortfarande verksamme inspektor Ekerman övergår han till att beskriva de senaste årens nationsutveckling: juniorerna har fått del i styrandet av nationen, pennialismen motarbetats, nationsbiblioteket vuxit fram och nya stadgar skapats, något som givetvis domi-

nerar skildringen av de allra senast förgångna åren (119–126). Talet avslutas med förmaningar om värdigt uppträdande i enlighet med stadgarna. Betoningen av kunskapens och levnadssättets företräden är stark: "Vi förbindas icke at vörda någødt annat företräde än det kundskap och seder utmärka: Bemødom oss då at giøra vår frihet till ett vittne om vår dygd och vår inbørdes aktning till en upmuntran för vår skicklighet" (126). Orationen avslutas med en dikt om tre strofer (127).

Orationen är ett retoriskt gesällprov och det är inte underligt att ett gemensamt drag i hyllningen av inspektorerna är deras vältalighet och vittra förmåga. Retoriktraditionens betydelse understryks, exempelvis i karaktäriseringen av Verelius talekonst: "Han talade med en styrka, en ordning, en rikhet[,] en prydlighet, som skulle hafva bringat en att tro, det han delat hela sin tid emellan Ciceros öfningar och dess skrifter" (110). Här visar den unge Leopoldt sin säkra hemvist i den äldre traditionen av latinsk *eloquentia*, där Ciceros tal och brev var förebilden och den till Cicero tillskrivna *Ad Herennium* fungerade som viktig handbok.¹⁵

Trots sirligheten och den höga stilen tycker jag mig urskilja ett drag av återhållen parodi, en lättsam lek med förväntningar, passande för en ung libertin. Hyperbolerna förefaller ibland vilja skapa en samtidig känsla av vitter genrekontroll och avsiktlig ironisk klatschighet. Inspektor Ekerman hyllas i paradoxala grepp: "vilken är ibland oss som icke tror sitt loford förolämpa Dina förtjenster?" (94). 21-åringens piruetter bör ha roat och utmanat publiken, precis som hans skickligt genomförda bildspråk. Intresse för diktkonst är inte vanhedrande för lärda män, konstaterar Leopoldt, och exemplifierar med utländska förebilder som "icke sällan lämnat Sanningens synglas för Skaldernes lyra" (111). Av stilistisk betydelse är också hur konster och vetenskaper återkommande personifieras som utsatta och förföljda. Först hade de drivits i tusenårig landsflykt efter Roms fall (89). Väl i Sverige råkade de i ny exil eftersom reformationen inte bara fördrev vidskepelsen utan även "jagade Vettenskaperne i landsflygt" (99). Högre lärdom är ständigt utmanad, påpekar Leopoldt: "Det har alltid varit på förtrampade Vettenskaper M:[ine] H:[errar] som förförings-andan upstigit at utropa sina ingifvelser" (100). Påståendet ligger inte bara i linje med den inbjudna lärarkårens intressen; det stöder också studentnationen när den strävar efter att bli ett stadgat hem för vetenskap och lärdom.

Tre argumentationslinjer kommer till synes i talet. För det första understryker Leopoldt att en studentnation visserligen tillhör "de minste samhålden i den lärda verlden" (90) men att de icke desto mindre är speglar av större organisationer. Försøken att höja nationens legitimitet och anspråk hade ett drag av utmaning, och Leopoldt hanterar detta bland annat genom att historiskt knyta samman universitet och nation. Uppmärksamheten skall fästas vid "Östgøtha Landskaps øden

innom detta Lärosäte” och berättelsen om nationens äldsta historia skall ske genom att ”innesluta vårt Landskaps öden under Lärosätets allmänna märkvärdigheter” (96).

En andra huvudlinje är utvecklingen mot ordning och endräkt vid akademien. Leopoldt skakar på huvudet åt de allvarliga stridigheterna mellan 1600-talsprofessorerna Rudbeck och Messenius: ”Lärarne sielfva upoffrade sin tid at tvista och at ofreda hvarannan” (102). Och 1600-talsstudenterna var inte bättre. Visserligen medger 21-åringen att ”ungdomen häldre väljer lekar än hufvudbry”, men uppörors ändå av att den uppburna studentfriheten under äldre tid ”närmade sig till sielfsvåld” (104). Det är mot bakgrund av detta som nationsbyggandet betraktas. Man sökte avskaffa ”oordningar” och förenas ”till hvars annars underhielpande, och till ett slags inbördes anseende” (105). I själva verket utnyttjar Leopoldt i talet det som måste vara nationskulturens vanligast återkommande historiska argument, upprepade gånger och i alla tider använt i försvaret av privilegier. Ungefär så här kan det återges: förr söp och slogs studenterna och skapade oro i staden, men allt har med tiden blivit bättre genom nationernas egna ansvarsfulla reformer. Argumentet blir särskilt tilltalande eftersom det vilar stadigt på två olika *topoi*: dygd och nytta. Argumentet kan således också uttryckas på ett annat sätt: studenternas tilltagande ansvarsfullhet är välgörande för universitetet och därmed för samhället. Ett extra plus är att det historiska materialet ger den som vill använda argumentationsstrategin många belysande och drastiska *exempla*. Leopoldts tal tar fasta på den höga moral och mognad som nu råder inom Östgöta nation. Det är detta som förklarar otillfredsställelsen med de äldre stadgarna: ”Man finner lätteligen, at för en Nation som älskar ordning och som sätter sin heder deri at vara laglydig intill det ringaste, kunna så kringspriede osäkra och föränderlige författningar föga vara tillfredsställande” (123). Möjliga invändningar vad gäller studenternas omogna uppträdande kontrast med hänvisning till stadgar och prov på en positiv utveckling. Risker att stadgeförändringar upplevs som hotfulla brott mot nedärvda ordningar och traditioner kontrast också: ”I [de närvarande] hafven funnit at inrättningar i smärre Samhällen, sammanhålla det stora: At ett sådant som detta äfven kräfver sin tillsyn, och att förändrade tider fordra förbättrade ordningar” (91). Hela argumentationslinjen är ett *refutatio* riktat mot dem som kritiserar studenterna för bråk och oroligheter.

Den tredje linjen i talet är mindre framhävd. Den handlar om att de församlade akademiska fäderna skall se på såväl stadgearbetet som nationen med välvilja. Ett huvudmål för Östgöta nation 1777 var uppenbarligen att erövra ökad legitimitet och Leopoldts tal bör ses som en del i strävandena. Två gånger formuleras det konkreta mål som uppenbarligen nationen strävade efter, nämligen universi-

tetets formella bekräftelse av stadgarna. I talet sker det först i hyllningen riktad till rektor Melander: "Fortfar at skydda ett samfund hvars ypperliga heder Du i dag gör och hvars stadgar under Din hand både genom myndighetens och tillgifvenhetens band vänta at befästas" (95). I talets slut återkommer önskemålet om universitetets stadfästande. Leopoldt gör klart att nationen står enad bakom stadgeförslagen, och ändå har man "icke underlåtit at öfverlemna dessa lagar till den af våre Lärares stadfästelse, hvilken vårt Lärosäte för närvarande tid vördar såsom sin Styresman" (126). Vi har skäl att återkomma till utgången av kampen om officiell bekräftelse.

När de högtidliga ceremonierna hade avslutats vidtog festligheter i Uppsalas decembernatt.¹⁶ Studenter och professorer åt tillsammans i Skytteanum och protokollet försäkrar att: "Samtelige närvarande blefvo der i flera rum på det bästa undfånade, och under en oskyldig och allmänn förnöjelse tillbragtes således större delen af natten."¹⁷ Av nationens räkenskaper framgår att man kostat på de nya statuterna papper av hög kvalitet och lät binda in dem väl. Dessutom användes en hel del pengar för ljus och ljushållare. Hela sex riksdaler avsattes för drycker. Räkenskaperna meddelar lakoniskt: "Till Nations hilaria för de torstige d. 16 Dec."¹⁸

Man kan gissa att en viss brist på överensstämmelse föreligger mellan protokollets försäkringar om oskyldig förnöjelse och verklighetens burdusare manliga umgänge. Intressant nog får vi en viss inblick i vad som försiggick genom en otryckt dikt av den 23-årige docenten Fant – då en av akademins framtidslöften.

Eric Michael Fant (1754–1817) hade vid det här laget varit rätt länge vid universitetet. Han anlände redan vid tio års ålder tillsammans med en informator och promoverades 1776 som primus till filosofie magister. Året efter blev han docent i vältalighet, och 1781 utnämndes han till professor i historia.

Men den bevarade dikten från östgötarnas stadgefestligheter är inte särskilt professorlig. Förutom inblicken i festligheterna får vi en skarp påminnelse om stridigheterna och hierarkierna inom såväl universitetet som nationen. Dikten beskriver en olympisk scen där gudar (professorer) och boskap (östgötska studenter) uppträder. Det skall göras folk av boskapen och miraklet förväntas ske genom de nya stadgarna. I dikten beskrivs decemberkvällen. Leopoldt sägs likt en Orpheus ha fångat alla med sin oration och spridit kunskap till de yngsta. Ett av diktens huvudmål är hyllningen av de äldre landsmän som drev fram stadgarna.

Vilken var diktens tänkta publik? Rimligen var den avsedd att spridas i en vänkrets, annars vore hyllningen meningslös. Samtidigt förvånas man av den ganska vanvördiga tonen. Inspektör Ekermans auktoritet antyds vara svag, och darningarna och skakningarna hos den alkoholiserade professor Samuel Duræus skildras

glatt. Visserligen menade redan samtiden att Duræus på sin ålderdom hade "intet anseende".¹⁹ Ändå är det överraskande att en ung docent i ett osäkert karriärläge vågade fästa observationerna på papper. Förklaringen är väl att dikten inte var tänkt att nå utanför den mottagargrupp som bestod av personer i ett liknande läge som Fant: unga akademiker på det osäkra ingenmanslandet mellan studentliv och trygghet inom universitet, kyrka eller ämbetsverk. På så sätt blir den raljanta men kamratliga jämförelsen rimlig mellan de fem seniora studenterna och antikens visaste och statsklokaste domare och lagskrivare. De skildras som Rhadamanthys, Minos, Numa, Lykurgos, Solon, Zaleukos och Drakon. Unge Leopoldt ges i stället rollen som Musaios, son till mångudinnan och elev till Orfeus.

Min tro är att de fem "laggivarna" var en del av samma gruppering som Fant. Han var visserligen sex till åtta år yngre än de övriga, men hade nått samma nivå i den akademiska hierarkin som de, och han var promotionskamrat med två av östgötarna. Alla är de akademiker med ambitioner. Jakob Duværus blev lidénsk bibliotekarie, dog ung och efterträddes av Leopold. Per Juringius blev något mindre akademiskt lyckosam; han blev kollega i Söderköping och till sist lantbrukare. Jakob Lindblom gick det desto bättre för, han blev skytteansk professor och till sist ärkebiskop, medan Lars Regnérs karriär skulle leda honom till en astronomiprofessur. Svante Wimmermark dog knappt 40-årig som lektor i Linköping. Vi anar alltså här en fortfarande rätt ung skara akademiker som med Östgöta nation som redskap svetsar samman något som möjligen kan kallas ett nätverk.

I den bevarade handskriften finns fyra numrerade noter som förklarar vilka huvudpersonerna är. Dessa följer här direkt efter dikten. Låt oss ta del av Fants poetiska ögonvittnesskildring.²⁰

Mitt fikna ögnakast sig till *Olympen* letar,
 Jag ser en talrik flock, som under *Lagern* betar,
 Bli samlad på en wink, at Lag och Hyfsning få;
 Af *Gudar* och af *Fä* jag ser en wäldig skara,
 Som dels i wagnar fara,
 Och dels på *Klöfwar* gå.

Saturnus (1.), *Gudars* *Far*, är glad på gamla dagar,
 At denna wilda hop blir drifwen under lagar,
 Som mot des swaga rop så ofta stridig fanns.
Silvan (2.) med darrand hand och rankigt hufwud skrider,
 Vulcanus (3.) hornen [w]rider
 Uti en Lager kranns.

Uti *Olympens* hwalf en purpur himmel flyter,
Musæus (4.) stiger fram och hopens ledsnad bryter,
 Han utaf *Gudar* rörd en tjuvnings styrka har,
 När han om *Göthers* ljus och deras värde talar,
 Han rör i desa salar
 Allt hwad som anda drar.

Lik fordom *Orpheus* sjelf, stockar och bland stenar,
 Han med sitt wittra tal så *Allas* smak förenar,
 At till *Novitiers* själ en *Kunskaps* iwer går.
 Bäst man med öppet gap och spända ögon sturar,
 Af *Stutar* och af *Tjurar*
 Man *Candidater* får.

Den hopen då lagt bortt sitt fordna råa *Kynne*,
 Då fann *Olympen* tid at stadga deras lynne
 Och skapa dem till folk igenom *Lagars* Kraft;
 Den samlar alt det wett ihop hos fem personer,
 Som fordom dags *Nationer*
 Hos sina *Snillen* haft.

I *Rhadamanti* rum tycks [oläsligt] *Duværus* lysa,
 Den ädla *Vimmermark* en *Minos* Lagwett hysa,
 Man *Numas* Statsklokhet hos själfwa *Lindblom* ser.
 Man *Stora Snillen* har i alla slags *Nationer*,
 Lycurger och *Soloner*,
 Juringius och *Regnér!*

Ett *Lagwerk* blir nu gjordt hwars maka ej kan wisas,
 Förgäfwes gamla *Rom*, din *Statsförfattning* prisas
 För *Hjeltar*, hwilka ej ur stoftet komma opp;
 När dock till werldens slut *Adjuncter* och *Studenter*,
 Caplaner och *Docenter*
 Ska tas ur denna *Troupp*.

Åt slika *Lagars* twång man nögd sin frihet sälger,
 Och *Stiftarnes* beröm i fulla *Bålar* swälger.
 Hwar enda utaf dem ett rågadt *punch*eglas får.
 Man ser *Zaleuci* själ i *Lindblom* [sup ?] sig blanda,
 Duwar med *Dracos* anda
 Nu wid en smörgås står.

Fru *Fama* skall Ert lof med full *Trompet* förkunna,
 Och *Bacchus* fånga Er till dräggen af sin tunna.
 Så länge *Templet* står wid *Kammhafs swarta göhl*,
 Skall han till ewig Tack för slika *Curatorer*,
 Ge *Punche* åt *Seniorer*
 Och *Juniorer* Öhl.

- 1) *Profr Ekerman*. [Nationens inspektor]
- 2) *Profr Duræus*.
- 3) *Profr Sleincour*.
- 4) *Stud. Leopoldt*.

Beskrivningen är såväl ironisk som anspråksfull. Nationen är ett "Tempel" vid "Kammhafs swarta göhl". Notera det närmast ordensretoriska upphöjandet av det slutna kollektivet, och notera driften med värtalighetens sublimes stil. Det så kallade Kamphavet var en grund och ohälsosam vattensamling precis väster om det nuvarande universitetshuset.

Det kan tyckas som om studentfesten 1777 är en obetydlig intern händelse i det akademiska Uppsala. Jag skulle emellertid vilja hävda att den exemplifierar något högst intressant: hur grupperingar som tidigare betraktats som förhållandevis marginella lyckades erövra trovärdighet och erkännande – och därigenom makt – genom organisation och ceremoniell bekräftelse. Festligheternas efterspel gör detta klart.

Nationsprotokollen beskriver hur rektor Melander berömde de nya stadgarna vid högtidligheten och önskade att andra Uppsalanationer skulle följa det goda exemplet. Det finns en outtalad maktdiskussion i bakgrunden: vem skall bestämma gränserna för studenternas frihet? Genom självreglering gör nationerna anspråk på en viss självständighet gentemot universitetet. Det har redan påpekats att ett uppenbart mål för Östgöta nation var att få sina stadgar stadfästa av högre instans och därigenom erhålla en starkare ställning.

Redan när rektor Melander blev uppvaktad av kuratorerna och inbjuden till festligheterna hade han lovat att inte bara stödja dem, utan även att försöka utverka konsistoriets "autorisation". Men även om universitetets professorer uttryckte sig uppskattande, så vägrade de stadfästa östgötarnas nya lagar. Nationsstadgar var en intern affär för studenter, och om nu nödvändigtvis stadgarna skulle stadfästas var det en sak för universitetskanslern. Rimligen hoppades majoriteten av professorerna att slippa framtida bekymmer med allt starkare studentnationer och allt självständigare studenter. Östgötarna lät sig dock inte nedslås utan följde signalen och vände sig till kanslern, greve Carl Rudenschöld, vars far praktiskt nog hade varit biskop i Linköping. Rudenschöld stadfäste statuterna i mars 1778 och

nationen hade därmed uppnått sitt mål.²¹ Triumfatoriskt infogar man en avskrift av stadfästandet på första bladet i sin nya protokollsbok.

Åtskilligt arbete lades alltså ner på framflyttandet av positionerna. Även ekonomiska uppoffringar krävdes för att bevara en god relation till de inflytelserika. Östgöta nations räkenskapshandlingar ger en avslöjande ögonblicksbild. Rektor Daniel Melander, som alltså tog nationens ärende till konsistoriet, erhöll av nationen ett "honorarium", uttryckligen för sitt deltagande i festen.²² Den erkänt äregirige Melander fick en silvergåva till ett värde av drygt 20 riksdaler, och som jämförelse kan nämnas att nationsbetjäntens årliga kontanta ersättning var 10 riksdaler.²³ Naturligtvis var hedersgåvor vanliga i tidens sociala liv, och särskilt honorarierna till inspektor brukade vara dryga. Ändå är nog gåvan till rektor ganska ovanlig, och den är svår att förstå som annat än en artig men uppfordrande handtryckning i ett studentpolitiskt trångmål. Allt sammantaget måste man konstatera att festen på Östgöta nation blev synnerligen lyckad.

Noter

1. Constans Falk, *Östgöta i Uppsala studerande nations historia* (Stockholm, 1885), s. 89.
2. Jag har studerat legitimeringssträvandena i ett konferensbidrag som nu förbereds för tryckning. Preliminär titel är "The rhetoric of academic celebrations: Positioning and power bids among students and professors at Uppsala University 1746–2010". Föreliggande uppsats är en väsentligt utvidgad behandling av ett av exemplen i artikeln.
3. "Öst-Götha Nations Protocolls-Bok Från och med År 1777 till 1791", s. 9, U 822d, Uppsala universitetsbibliotek, Uppsala.
4. En överblick över studentlivet i Uppsala fram till mitten av 1900-talet ges i *Uppsalastudenten genom tiderna. En skildring utgiven i anledning av Uppsala Studentkårs hundraårsminne* (Uppsala, 1950). Nationernas tidigaste historia studeras i Hans Cnattingius, "Det upsaliensiska nationsväsendets uppkomst", i *Östgöta nations minnesskrift 1646–1946*, Acta Ostrogothica V (Uppsala, 1946), s. 25–72; Jonas L:son Samzelius, "Studentliv och nationer under 1600- och 1700-tal", i *Uppsalastudenten genom tiderna* (Uppsala, 1950), s. 9–72, och Anders Florén, "Reformeringen av studentkulturen: nationer och universitet under stormaktstiden", i Henrik Ågren (red.), *När studenten blev modern: Uppsalas studenter 1600–1850*, Opuscula Historica Upsaliensia 23 (Uppsala, 1999), s. 9–33.
5. Jfr Lars Burman, "Vart är nationerna på väg?", *Uppsala Nya Tidning*, 9/9 2010.
6. Falk 1885, s. 84.
7. Johan Sjöberg, *Makt och vanmakt i fadersväldet: Studentpolitik i Uppsala 1780–1850*, Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Historica Upsaliensia 206 (Uppsala, 2002).

8. "Nationis O:Gothicæ Liber Memor. et Protoc. 1746–1777", s. 1–5, U 822c, UUB. Hela 56 landsmän tog del i festen. Ibid., s. 4 f. Jfr om jubileet Falk 1885, s. 80 ff.
9. Fredric Hasselquist, "Wördsamt Minnes- och Fägnads-TAL öfwer DE BERÖMDAS-TE MÄN, Som varit ledamöter af den wid UPSALA ACADEMIE Studerande OST-GÖTA NATION [...] hållit Då samma Nation firade sin första JUBELFEST Åhr 1746, D. 6. Januarii", U 74b, UUB. Texten och festen kommer att kommenteras i ett av mina kommande arbeten.
10. Såväl stadgarnas framväxt som festligheterna beskrivs i U 822d, UUB, s. 1–20. Jfr också Falk 1885, s. 89 ff.
11. U 822d, UUB, s. 12.
12. Olle Holmberg, *Den unge Leopold, 1756–1785* (Stockholm, 1953), s. 116 f.
13. Carl Gustaf af Leopold, *Samlade skrifter, 1:1, Ungdomsskrifter (1770–1784)*, utg. Knut Fredlund, Svenska författare utgifna af Svenska Vitterhetssamfundet II (Stockholm, 1912), s. 89–127. Hänvisningar till talet görs här i löptexten med sidnummer inom parentes.
14. U 822d, UUB, s. 12 f.
15. För en modern svensk utgåva se *Ad Herennium. De ratione dicendi ad C. Herennium*, övers. Birger Bergh, förord Kurt Johannesson, 2:a omarbetade utg. (Åstorp, [1994] 2005).
16. U 822d, UUB, s. 14.
17. Ibid.
18. [Östgöta nation] "Special-Bok Eller Särskild Förteckning På Allahanda Smärre Utgifter Inrättad År 1777", s. 4, U 832a, UUB.
19. Gunnar Carlquist, "Prosten Matthias Floderus' teckning av Uppsalaprofessorerna 1809", *Personhistorisk tidskrift*, XXIII, 1922, (tr. 1923), s. 65.
20. "Samling af Bref Till Johan Hinric Lidén 1787. XI. Bandet, 77. E.M. Fants Werser 1777. Då ÖstGotha Nations nya Stadgar antogos", G 151k:77, UUB.
21. Claes Annerstedt, *Uppsala universitets historia*, 3:2 (Uppsala & Stockholm, 1914), s. 582 f.
22. U 832a, UUB, s. 4.
23. Gåvan bestod av "en Socker-ask och slef om 34 lod, hvilka stycken, märkte med Nations Stämpel, genom Curators försorg blefvo Hans Magnificence tillstälte." U 822d, UUB, s. 14.

Summary:

A Student Feast 1777: On Politics, Eloquence and Revelry in Uppsala

In 1777 new statutes were adopted at Östgöta nation, one of the mandatory student associations in Uppsala. In connection with this a lavish feast was arranged, which comprised both a dinner with invited university guests and an oration

by one of the younger nation members. The orator was Carl Gustaf Leopold (1756–1829), who was later to become a member of the Swedish Academy. The article proposes that the festivities can be regarded as an attempt to further legitimize the nation organizations, and to make clear that the nations considered themselves as dependable and closely connected to the university. The consistory of the university hesitated to ratify the new statutes; the matter was not considered to be a question for the university. Östgöta nation, however, would later obtain a confirmation directly from the chancellor. The festivities were thus a symbolic manifestation and a method of persuasion. The goals and tactics can be inferred from the nation's memoranda books, but also from Leopold's oration. The article contains a rhetorical analysis of his argumentation. A facetious poem by the young docent Eric Michael Fant (1754–1817), who depicted the event and the ensuing revelries, throws light on the occasion. A complete transcription of the manuscript is included.

Keywords: Eighteenth century, rhetoric, student nation, student association, student life, university history, Uppsala University, C. G. Leopold, E. M. Fant